

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02375

FUN TSAR UN TSORN

Hayyim Nahman Bialik



THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פ ל ל - ב י ב ל י אָ ט ע ק

ה. נ. ביאליק.

פּוֹן צַעַר אֶוּן צַאָרֵן

אין שחיטה-שמאָט
דאָס לעצטע וואָרט.



כלל-פארלאג
בערלין 1922-תרפ"ב

Klal-Verlag / Berlin SW 68 / Verlängerte Charlottenstr. 1b

Copyright by Klal-Verlag, Berlin, 1922.



Klal-Druckerei, Berlin

די פאָעמע "אין שחיטה-שטאָט", וואָס ווערט דאָ פאָרגעלענט דעם לעזער, האָט דער פאַרפאַסער, אונזער נאַציאָנאַל-פּאָעט ח. נ. ביאַליק, אַליין איבערגעזעצט פון אונזער נאַציאָנאַל-שפּראַך העברע-איש* אויף אונזער פּאָלקס-שפּראַך, אויף פּראָבט איריש. אין יאָר 1903, נאָך דעם ערשטען קישינעווער פּאָגראַם, וואָס האָט אָנגעמאַכט אין יענער צייט אזאָ רעז אין דער וועלט, איז דער אידישער פּאָעט געקומען אין "שחיטה-שטאָט" צו זעהן מיט זיינע אויגען און אָנטאַפּען מיט זיינע אייגענע הענט" די אַלע פאַרבלעבענע סקאַנעס פונם שרעקליכען חורבן. ער שפּאַנט אויף די חורבות, קריכט דורך די בוידומער, דורך די לעבעריגע דעכער, און קוקט זיך אויין אין די אַלע שוואַרצע לעכער, אומעטום וואָס עס שוועבט נאָך איצט אַרום דער טויט-שרעק און פּאַכעט מיט אַ קאַלטען שוואַרצען פליגעל און פּרייט די וואַרצלען פון די האַר אין קאַפּ". פון אַלע לעכער זעהט ער אויגען, שטומע אויגען, קוקען — דאָס קוקען די נַשְׁמוֹת פון קרוֹשִׁים און מאַנען נאָר און פּרענען אַהן לְשׁוֹן: "פאַר וואָס? פאַר וואָס? און נאָך אַמאָל פאַר וואָס?" דער גרינער שפּין, דער לעבעדיגער גרוֹת, אויפן שחיטה-בוידעם, דערצעהלט אים די שרעקליכע מעשׂוֹת, און פאַרן פּאַעטס אויגען שטעלען זיך פאַר מוֹקְרֵיגֵע בילדער, וואָס לעכערען דיין קאַפּ, פאַרברענען דיין מח און טויטען דיר אויפֿן דיין נַשְׁמָה. און ער, דער פּאַעט, נעמט נישט מאַכען קיין "קלאַג-לידער", גיסען טרערען אויף די אידישע צרות. זיין גרויס האַרץ פּילט. אָ ווידער אַמאָל וויינען, מוסיף זיין נאָך אַ נייע "קינדה" צו אונזערע אַלטע קינות—הייסט נאָר "פאַרשוועכען" דאָס אומגליק, וואָס דאַרף פאַרבלייבען. אומבאַקלאָנגט

פּוֹפּוּ

* געווען געדרוקט מיטן פאַרשטעלטען נאמען "משא נמירוב" אין ווורנאל "הזמן" (אין יאר 1904) און אין יאר 1906 ארויסגעגעבען מיטן נאמען "בעדי הרהבה" צוזאמען מיט נאך צוויי "צארן-לידער", אין אַ באַזונדער ביכעל "משירי העם".

לדורות... און דער גרויסער, טיפער "צער" גיסט זיך דאָס מאָל אַרויס, ווי אַ הייס־פּייערדיגע לאָווע, פונם פּאָעטס זידענדיגער נשמה, צור נויסנעמישט מיט שטורעמדיגען גאל־ביטערען "צאָרן"...

גרויס איז דער צאָרן פונם פּאָעט אויף דער קאלטבלוטטיגער שוידער פרייהלינגס־נאַטור אין די שחיטה־טעג, אויפן ליכטיגען הימעל, וואָס לאַכט אויס די אומגליקליכע, אויף דער זון, וואָס גיסט־אויס אומפאַרשעמט ווי תּמיד פאַר יעדער שוועל, פאַר יעדער טיר, איר שפּילליכט און וואַרפט אַרויס איר גאַלד פאַר די תּוֹרִים. אויף דער אויבערשטער מאַכט, וואָס האַלט זיך ווי אַ יורד — און מער פון אַלס אויף זיינע געפּאָלענע ברידער, "חשמוֹנָאִים יוֹרְשִׁים, די אייניקלעך פון אייביגע קדוּשִׁים, וואָס האַבען אין יענעם שחיטה־טאַג זיך אויס־באַהאַלטען אין יעדער לאַך צו דריי מַנְיָנִים און גרויס געמאַכט גאַטס נאָמען" ... דער צער פון הלו־הֶשֶׁם, פון פאַרשוועכען דעם קבּוֹד פונם אידוישען פּאָלק און מאַכען אים צו שאַנד, אַט דער גרויסער שמערץ פילט אָן דעם פּאָעטס נשמה מיט גאַל און גיפּט און זיין צאָרן פלאַקערט אויף ווי פלאַס־פּייער. אָמֵת, אין דער זעלבער צייט איז שטאַרק זיין רחמנות אויף די אומגליקליכע ברידער זיינע, אויף די "איביג פאַר־שעמטע", און גאָט אַפּילו בעט זיי תּוֹרִיָה "פאַר זייער ביטערען, פינישטערען לעבען, פאַר זייער צען מאָל ביטערען פינישטערען טויט", און אינם טאַג פון תּעֲנִית אין שויל קלינגט אין זיינע אויערען גאַטס זערטער: "דו הערסט? זיי קלאַפען זיך אין ברוסט אַשְׁמֵנוּ, זיי בעטען, איך זאָל זיי פאַרגיבען... צי זינדיגט דען אַ שאַטען אויף די ווענט — אַ שאַרבען אַ צעבראַכענער, אַ טויטער וואָרעם?" ... אָבער פאַר אינזער פּאָעט, וועלכער גאַרט צו הערען אַ גרויסען דונער, וואָס זאָל זיך אַפּרעכנען פאַר אַלע דורות, און איינלייגען די וועלט, צערייסען הימלען, — פאַר אים צור־צוּעהן זיין אייגען פּאָלק אינם בילד פון אַ צעבראַכענעם שאַרבען, פון אַ טויטען וואָרעם — ווי גרויס דאַרף זיין דער צער, ווי אָנגעזאַפט מוז ער זיין מיט צאָרן!...

נאָך קיין גאַנצע דריי יאָר זענען נישט איבערגעגאַנגען, זינט די דאָזיגע פייערדיגע פּאָעמע האָט זיך אַרויסגעגאַסען פון דעם פּאָעטס טיפּען האַרצען, און אין אַ געוויסער הינזיכט איז עס שוין ווי נישט אין היינטיגע צייטען געשריבען, נאָר קמעט ווי אַ היסטאָרישע זאַך. "היסטאָריש" איז נישט די שחיקה גופּאָ: מיר האַבען ערשט נישט

לאנג גרעסערע שחיטות איבערגעלעבט, און אַנשטאָט איין שחיטה-
 שטאָט האָבען מיר אין די בלוטיגע אַקטאָבער־טעג פון פאַריגען יאָר
 געהאַט אַ סך, אַ סך „שוויטה־שטעט“—נאָר דאָס שענדליכע בילד,
 וואָס דער פּאָעט שטעלט פאַר. אין פיל מקומות האָבען אירישע יונגע-
 לייט שוין זיך נישט באַהאַלטען אין די לעכער, נאָר ווי ווייט מעגליך
 אַרױסגעשטעלט זיך מיט העלרענמוט, ווי אָממע „חשמזנאים יורשים“,
 קעגען דעם בלוטיגען ווילדען שוּגאָ און געראַטעוועט דעם פּבּוּר פּונם
 אירישען פּאָלק. און איצט, אז מיר וועלען לייענען די בייז־צאַרענדיגע
 ווערטער פּונם פּאָעט קעגען אונזערע ברידער, וועלען מיר נאָר באַ-
 נאָמק, אז דאָס איז געזאָגט געוואָרען אויף פּרייהער, נישט אויף היינט.
 דער „צער“ איז נאָך אַליץ גרויס, זעהר גרויס, אָבער עס קאָן שוין
 נישט זיין דער „צאַרן“ אויף די אייגענע ברידער...

ניסן, תרס"ו.

י. ה. רבניצקי.

I.

אין שחיטה שטאמ.

„... פון שטאָל און אייזען, קאלט און האַרט און שטום,
שמיד אויס אַן האַרץ פאַר זיך, דו מענש, — און קום!
קום געה אין שחיטה-שטאָמ, זאָלסט זעהן מיט דייע
אויגען.

זאָלסט אַנטאַפּען מיט דייע אייגענע הענט,
אויף צוימען, סלופּעס, טויערען און ווענט,
אויף שטיינער פון דער גאַס, אויף אַלע העלצער,
דאָס שוואַרץ-פאַרטרוקענט בלוט מיט די געהירען
פון דייע ברידערס קעפּ און העלזער.
און אומבלאָנזשען זאָלסט דו צווישען חורבות
דורך ווענט צעבראַכענע מיט אויסגעקרימטע טירען,
פאַרביי צעשטירצטע אויווענס, האַלבע קוימענס,
אַנטבלויסטע שוואַרצע שטיינער, האַלב-פאַרברענטע
ציגעל.

וואו פייער, האַק און אייזען האַפּען נעכטען

אויף דער בלוט-חתונה א ווילדען מאַנג געשפּילט;
און קריך דורך בוידימער, דורך לעכעריגע דעכער,
און קוק זיך איין אין אלע שוואַרצע לעכער—
דאָס זענען אַפּינע, שוואַרצע, שטומע וואונדען,
וואָס וואַרמען מער אויף קיין רפּואַה אין דער וועלט...

אין גאַסען וועסטו געהן, מיט פעדערען פאַרפּלייצטע—
דו באַדסט זיך אין אַ מייד, אַ ווייסען מייד,
וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט פון מענשענס בלוטיגען
שווייס;
דו טרעסט אויף גאַנצע בערג צעפּליקטע האַפּ-און-
גוטס—

דאָס זענען גאַנצע לעבענס, גאַנצע לעבענס,
צעבראַכענע אויף אייביג ווי אַ שאַרבען!
דו געהסט, דו לויפסט, דו פּלאַנטעסט זיך אין חורבן,
מעש, זילבער, פּוטער, שמות, זייד און אַטלעס,
צעריסענע, צעפּליקטע אויף פיין-פיצלעך,
מיט פּיס צעטראַטענע שבתים, ימים-טובים, נדנס,
מליתים, תּפּלין, פאַרמעט, שטיקער תּורה,
יריעות הייליגע, קלאַר ווייסע וויקעלעך פון דיין נשמה,
זעה, זעה, זיי וויקלען זיך אַליין אַרום דיין פּוס
און קישען דיר די טרעט פון מיסט אַרויס
און ווישען אַפּ פון דינגע שייך דעם שמויב...—
דו לויפסט? צו ליכט און לופט אַנטלויפסטו?

אָנמלוּיף, אָנמלוּיף—דער הימעל ל'אַכט אויס דיר!
די זון וועט דיר מיט שפיזען אויסשטעכען די אויגען,
אַקאַציען, מיט פרישע גרינס-און-ווייס באַצוויגען,
וועל'ן סמ'ן דיך מיטן ריח פון בלוט און בליטען,
דיין קאַפּ מיט בלימעלעך און פעדערען באַשימען,
און שטיקלעך גלאַז פון מיטען גאַס מיט טויזענט גלאַנצען
וועל'ן דיר אַנטקעגען אויף דיין ביז-וואונדער טאַנצען...
דען גאַט האָט דיר מיט מילדער האַנט געשיינקט אַ
צווילינג:

אַ שחיטה מיט אַ פרייהלינג;
דער גאַרטען האָט געבליהט, די זון געלויכטען—
און דער שוחט האָט געשחט'ן...
דער חלף האָט געגלאַנצט, און פון דער וואונד
האַט בלוט מיט גאַלד געפליסט...
אָנמלוּיפסט? באַהאַלטסט זיך אין אַ הויף?—אומזיסט!
אַט איז אַ בערגעל מיסט!
דאָ האָט מען צוויי געקעפט: אַ אידען מיט זיין הונט...
אין מיטען הויף האָט נעכטען זיי איין האַק געקעפט
און היינט האָט זיי אַהער איין שוויין פאַרשלעפט.
געשנאַרט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט.
שאַ, מאַרגען וועט אַ פרישער רעגען קומען
און אַפּשוויינקען דאָס בלוט אין רינשטאַק, ס'זאָל ניט
שרייען
צום הימעל גוואַלד פון מיסט אַרויס, און אפּשר

איז שוין דאָס איינגעזונקען אין דעם תהום-דעם שמומען
און זייגט די דערנער אָן באַ אַ פּלויט אַ קרומען,
און מאַרגען וועט די זון, ווי היינט, ווי געכמען,
ווי אַלע מאַג, אַ ליכטיגע אַרויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט אַ האַר נישט,
און שאַ, און שמיל, און גלייך ווי גאָר נישט...

און ווילד, משוגע ווילד, פאַרקריכטו אויף אַ בוידעם
און בלייבסט דאָרט שטעהן אין פינסטערניש אַליין;
דו פילסט? דאָ שוועבט נאָך איצט אַרום דער טויט-

שרעק

און פאַכעט מיט אַ קאַלטען שוואַרצען פליגעל
און פרירט די וואַרצלען פון די האַר אין קאַפּ;
און דאָ און דאָרט, פון אַלע שוואַרצע לעכער —
זעה אויגען, אויגען, שטומע אויגען קוקען...
דאָס קוקען די נשמות פון די קדושים,
פאַרוואַגעלטע, פאַרשטויסענע נשמות,
וואָס האַבען זיך אינאיינעם דאָ אין ווינקעל
צונויפגעפרעסט דערשראָקענע—און שווייגען...
אַט דאָ האַט זיי די שאַרפע האַק געפונען
און אַט אַהערצו קומען זיי אַ קוק טון,
צום לעצטען מאָל אין זייערע שוואַרץ-אַפּלען
פאַרחתמ'נן פון זייער סוף דעם אַפּשיין,
די גאַנצע שרעק פון זייער טויט דעם ווילדען.

די גאנצע תוכחה פון זייער וויסמען לעבען...
און צימערענד, ווי טויבען פאר דער שחיטה.
דא טוליען זיי זיך צו דעם דאך אינאיינעם
און קוקען לאנג אויף דיר מיט שטומע אויגען,
וואס מאַנען נאָר און פרעגען דיך אַהן לשון
און מענן שטומערהייט אלץ יענע אלטע מענה.
וואָס האָט נאָך קיינמאָל ניט דערגרייכט צום הימעל
און וועט צום הימעל קיינמאָל ניט דערגרייכען:
„פאַר וואָס, פאַר וואָס? און נאָך אַמאָל פאַר וואָס?...“

און דו פאַררײסט דעם קאַפּ—ניטאָ קיין הימעל!
אַ דאָך, אַ שטומער דאָך, מיט שוואַרצע שינדלען;
אַט היינט אַ שפּין—געה, פרעג דעם גרינעם שפּין!
ער האָט געזעהן אַלצדינג, ער איז אַן עדות,
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם,
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אלע מעשות:
אַ מעשה פון אַ בויד מיט פּעדערען געפילט,
פון נעז-לעכער מיט נעגעל, קעפּ מיט האַמערס,
פון מענשען נאָכן קוילען קאַפּ-אַראָפּ, ווי גענו,
צום באַלקען פון דעם בוידעם אויפגעהאַנגען,
און פון אַ קינד אַ איינגעשלאָפּענע מיט זיין מאַמעס
צעשפּאַלמענע און טויטע ברוסט אין מיילכען,
און נאָך אַ קינד אַ לעבעדיגס צעריסען,
אינאיינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען—

אַ האַלבער „מא...!“ און „מאַמע“ ניט געענדיגט...
 און נאָך, און נאָך פיל מוראָדיגע מעשות,
 וואָס לעכערען דיין קאַפּ, וואָס עקבערן דיר דעם מוח
 און מוימען דיר אויף אייביג דיין נשמה.
 און דו דערשטיקסט אין קעל דיין ווילדען בריל
 און שפּרינגסט אַראָפּ און לויפסט אַרויס אין גאַס—
 און נאָך אַמאָל פאַר דיר אַ וועלט ווי נעכטען,
 און אומפאַרשעכט ניסט אויס די זון, ווי תמיד,
 פאַר יעדער שוועל, פאַר יעדער טיר, איר שפּילליכט
 און וואַרפט אַרויס איר גאַלד פאַר די חורים...

נאָר ווייטער געה, אַנטלויף פון ליכט, פאַחאַלט זיך,
 אין דרערד אַרײַן פאַרקריך, אין שוואַרצען קעלער,
 און פרעס דאָרט אויף דיין שמאַלען האַרץ פאַר וועהמיג:
 דו זעהסט? דאָ האַבען אומריינע ערלים
 די ריינע מעכטער פון דיין פאַלק געשענדעט.
 אויף איינער צען, אויף איינער צען, די מוטער—
 דער מאַכטער אין די אויגען, און די מאַכטער—
 דער מוטער אין די אויגען, פאַרן קוילען,
 בעתן קוילען, נאָכן קוילען... נעם זשע,
 בן-אָדם, נעם טאַפּ אָן מיט דיין הענט די פּלעקען
 פון בלוט מיט עפעס אַנדערש אויף דער קישען,
 וואו מיט זיין האַק, וואָס טריפט נאָך וואַרעם בלוט,
 האַט זיך אַ ווילדער חזיר-מענש געוואַלגערט...

און זעה, בן-אדם, זעה: אין יענעם ווינקעל,
 דאָרט אונטער יענער פּאַס, באַ יענעם קאַסטען,
 פאַרשטעקט אַהן אַטעם זענען זיך געליגען
 חתנים, ברידער, מענער, זין און טאטעס
 און צוגעקוקט פון זייער לאַך ווי ס'צאָפלען
 און וואַרען זיך מיט אייגען בלוט און עקעל
 די הייליגע, די ריינע, פרומע לייבער,
 געדראָשענע פון טמאין גוי און אייזען—
 דאָס צוגעקוקט, אין דרערד געליגען און געשווייגען,
 און ניט די אויגען זיך אַרויסגעריסען,
 דעם קאַפּ זיך ניט צעקלאָפּט און ניט אַראָפּ פון זינען...
 און אפשר האָט נאָך יעדערער פון זיי באַזונדער
 פאַר זיך געפליסטערט שמיל מיט זיינע לעפּצען:
 „מו, גאָטעניו, אַ נס, פאַרבלענד זיי, גאָט, די אויגען,
 זיי זאָלען מיך, דיון קנעכט, ניט זעהן...“ און
 נאָכדעם,
 ווען איינע האָט זיך יאָ ערוואַכט צום לעבען,
 פון בלוט און שמוץ אַרויס צום וויסטען לעבען,
 פאַראומרייניגט פאַר זיך, פאַר גאָט, פאַר ביידע
 וועלטען—
 איז ער, דער מאַן, פון לאַך אַרויסגעקראַכען
 צו גאָט אין שול געלאָפען בענטשען „גומל“
 און פרעגען דאָרט פאַם רב אַ פרומע שאלה:
 „צי מעג ער מיט זיין אשה ווייטער לעבען?...“

ארויס קריך, מענש, קום ווייטער, כוועל דיר ווייזען
 באהעלמענישען — שטאלען פון חורים,
 און זעה מיט דיינע אויגען אלע מיסמען,
 וואו דיינע פרידער, השמונאימ'ס יורשים,
 די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
 אין יעדער לאַך צו דריי מנינים האַבען
 אין יענעם שחיטה-טאָג זיך אויסבאהאלטען
 און גרויס געמאַכט צווישען מיסט מין נאַמען...
 אַנטלאַפען, ווי די מייז באַהאלטען זיך, ווי וואַנצען,
 און, ווי די הינמ, געשמאַרבען... און צו מאַרגענס
 איז פון זיין שטוב אַ זון ארויס און האָט געפונען
 אין מיסט זיין טאַמענס פּג... וואָס-זשע ווינסטו
 מענש?

צו וואָס פאַרדעקסטו מיט די הענט דין פנים? —
 קרייץ שטאַרקער מיט די ציין אין פּלאַץ פאַר
 וועהמיג!

איצט געה אַראָפּ אין טאַל, דאַרט גרינט אַ גאַרטען,
 אין גאַרטען שמעהט אַ שטאַל, די טוימע שטאַל;
 וואו איינגעשלאַפענע אויף זייערע קרבנות,
 טויט-שבורע פון בלוט, וואַמפירען ווילדע —
 זעה, ליגען דאָ אין שטאַל צעוואַרפען רעדער
 צעבראַכענע, מיט בלוט און מאַרד פאַרשפּריצטע,
 מיט שפיצען אַפענע און אויסגעשמרעקטע,

זי פינגער מערדערשע צו עמיצענס א האלו.
 ווארט אויס, פארנאכט, ווען פייערדיג און בלוטיג
 וועט אונטערנעהן אין מעריב-זייט די זון—
 זאלסט דו זיך שטיל צריינגבן אין שטאל—
 און ווער פארפאלען דאָרט אין תהום פון שרעק...
 א שרעק, א שרעק! זי שוועבט דאָ אין דער לופטען,
 זי רוהט אויף אלע ווענט, זי איז איינגעפרעסט אין
 שטילקייט...
 שא, הער זיך איין: סע רירען זיך די רעדער...
 דאָס צאפֿלען דאָרט פון אונטען שטיקער איבריג,
 זיי וואַרפען זיך אין אייגען בלוט און גוססען...
 א שטילער קרעכץ, א באַרכלען פון א האלו,
 א ניט דערקוילעטער, א לעצטער זיפץ,
 א צוגעשטיקטער רוף, א קרייץ פון ציין...—
 דאָס אלעס וואַלגערט זיך דאָ ערגיץ אונטער רעדער,
 און שלאָגט זיך אָן די שפיצען, אָן די העלצער,
 און שפּאַרט זיך דורך פון לעכער און פון שפּאַלמען
 און בלייבט פאַרגליווערט היינגען אין דער לופטען,
 א שוואַרצע חופּה אויף דיין קראַנקען קאַפּ.
 א וועה, א שטומער וועה, א צעה, א גרויסער צעה...
 יסורים שטומע פלאַטערען... שא, שטילעך,
 ס'איז נאָך דאָ עמיצער מיט דיר, ער בלאַנזשעט
 מיט צוגעמאַכטע אויגען אין דער פינסטער,
 פאַרטיפּט אין אַפּגרינדען פון גרויסען אומעט,

שמרעקט אויס פאר זיך צוויי דארע הענט צום
שווארצען

מיט שטומע אָנגסטען אָנגעפילטען חלל
און טאָפּט דאָס פינסטערניש מיט בלינדע פינגער.
ניט זוכענדיג קיין אויסוועג פאר זיין טרויער—
ס'איז ער, ס'איז ער אליין, דער גרויסער שמערץ-גייסט,
וואָס האָט זיך זעלבסט פאַרשלאָסען דאָ אין תּפּיסה
און אָהן רחמנות זיך אליין פאַרמשפּט
אויף אייביגע, אויף גרויסע שטומע ליידען;
און ערגיץ דאָ אין שטאַל, אַרום אייך פיידע,
איז נע-זנד, און שוועבט אַרום און רוחט ניט,
און קאָן פאַר זיך קיין ווינקעל ניט געפינען,
אַ מידע, אַ טויט-מידע, שוואַרצע שכינה.
האַרץ-רייסענד! וויינען וויל זי — און זי קאָן ניט,
כאָטש איין געשריי טון — און זי שווייגט...
שמיל וואַרנט זי זיך מיט אירע טרערען,
פאַרשפּרייט די פּליגעל איבער די קדושים,
פאַרלייגט דעם קאָפּ אַרונטער און פאַרגעהט זיך
און וויינט, און וויינט אין זיך אָהן לשון...

שאַ, געה פאַמעליך צו, פאַרשלים די טיר
און אויג-אויף-אויג בלייב איבער דאָ מיט איר.
און לאָז זיך אָנזאַפען אויף אייביג דיין נשמה
מיט אירע שמילע, פּרענענדיגע ליידען;

און ווען אין דיר וועט אלעס אָפּשטאַרבען און שווייגען—
נעם ריר זיי אָן — זיי וועלען אויפלעבען און ריידען.
און געה צוועק, צעמראַג זיי אין דיין שוים
אין אלע עקען פון דער גאַנצער וועלט
און זוך, נאָר ניט געפין, פאַר זיי קיין נאַמען...

איצט געה ארויס פון שטאַט, ווען קיינער זעהט
ניט,

און שלייד זיך שמיל, פאַמעליך צום בית-עלמין,
און שטעל זיך אויף די פרישע קדושימס קברים,
און שטעה, און קוק, און לאָז אַראָפּ די ברעמען—
און ווער פאַרשטיינערט!
דיין האַרץ זאָל אויסגעהן, חלשין אַ טרער—
נאָר מרוקען, ווי אַ שטיין, אין מדבר בלייבט דיין אויג;
און שרייען וועסטו וועלען, רייסען קברים,
און ברילען ווי אַן אַקס צום שחיטה-באַנק געבונדען—
נאָר שטום, ווי די מצבות, בלייבסטו שטעהן.
נעם קוק זיי אָן, דאָ זענען זיי די קדושים,
דאָ ליגען זיי געשחט'נע, ווי קעלבער,
און האַסט פאַר זיי קיין טרער, ווי איד—קיין לויין...
איד בין אַהער געקומען, טויטע ביינער,
באַ אַיך מחילה בעמען: זייט מיר מוחל!
זייט מוחל אַייער גאַט, איר אייביגע פאַרשעכטע,
פאַר אַייער ביטערן פינסטערן לעבען זייט מיר מוחל.

פאר אייער צען מאָל ביטערן פינסטערן טויט.
אז איר וועט קומען מאַרגען אונטער מיינע מירען
און אַנקלאַפּען באַ מיר און מאַנען לויך—
וועל איך אייך עפענען, קומט זעהט — איך האָב נישט!
אַ גאָטס רחמנות איז אויף אייך — נאָר כּהאַב נישט!
אַ יורד בין איך, גלייך מיט אייך פאַרפאַרימט...
און וועה, און וואונד, און וועה איז אַלע וועלמען!
און לאַזען אַלע הימלען ברומען פאַר רחמנות!—
אַזעלכע קרבנות — און אומזיסטע!
אומזיסט אַזוי געלעבט, אַזוי געשטאַרבען,
ניט וויסענדיג צו וואָס, פאַר וואָס, פאַר וועם?
אין וואַלקען איינגעהילט איר קאָפּ וועט אייביג
מיין אַלמע שכינה וויינען שטיל פאַר בושה,
און נאַכט אויף נאַכט וועל איך אַראָפּ פון הימעל
פאַוויינען זיך אויף אייער קבר...
די שאַנד איז זעהר גרויס, און זעהר גרויס דער וועהמיג—
און וואָס איז גרעסער? — זאָג שוין דו, בן-אדם!
ניין, שווייג בעסער, און זיי אַ שטומער עדות,
אַז דו האָסט מיך אין אַרימקייט געפונען
און צוגעזעהן מיין עלענד און מיין טרויער.
און געהענדיג צוריק — נעם מיט, בן-אדם,
אַ טייל פון צער מיינעם, פון שטילען וועהמיג,
און מיט אים אויס מיט צאַרן-גיפט און וואַרף אים
אין שוים פון די נאָך-לעבעדיגע מתים...

ווילסט געהן צוריק — פארקוקסטו זיך אויף גרעזלעך
א פרישע יונגע בשורה פון א פריהלינג
פילט אן דיין הארץ, באהויכט דיר דיינע אויגען
מיט שטילען באנג נאך ווייטען, נייען לעבען—
ס'איז קברים-גראָז, סע שמעקט מיט טויט, בן-אדם! ...
רייס אויס א הויפען גראָז, פארוואָרף דאָס הינטער
זיך

און זאָג דערביי, צומאכענדיג די אויגען:
„מיין פאָלק איז אָפגעריסען גראָז — צי קאָן דען
אן אָפגעריסענעס נאָך לעבען? ...“
און קוק זיך מער ניט אום — אנטלויף פון דאָנען,
צו די נאָך-לעבעדיגע לויף, ס'איז היינט א תענית,
און פאָל אַרײן צו זיי אין שול, און ווער פאַרפאלען
אין זייער ברענענדיגען ים פון טרערען...
דו הערסט? יללות, ווילדע, שרעקליכע יללות,
דורך מיילער אָפענע, דורך ציין פאַרקלעמטע,
צערייסען זיך אויף טויזענט לעבעדיגע שטיקער,
פאַרמישען זיך און גיסען זיך צונױף
אין איין פאַרצווייפעלטען און מוראדיגען יאָמער,
וואָס וואַרפט זיך, ווי א קראַנקער אין דער לופטען
אויף קעפ, פאַרריסענע צום פייכטען פאַלקען,
אויף פנימער, פאַר וועהטיג אויסגעקרימטע... —
א גרויל, א גרויל! א פראָסט נעמט דורך דיין לייב!
צווי קלאַנט נאָר א פאַלק, וואָס איז פאַרלוירען,

וואָס צו און רויך איז זיין נשמה, און אַ מדבר,
אַ וויסער מדבר, איז זיין האַרץ געוואָרען;
קיין איינציג גרעזעל האָט, קיין קערינדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאַפּען זיך אין ברוסט „אשמנו!“,
זיי בעמען, איך זאָל זיי די זינד פאַרגיבען...
צי זינדיגט דען אַ שאַמען אויף די ווענט—
אַ שאַרבען אַ צעבראַכענע, אַ טויטער וואָרעם? —
וואָס בעמען זיי? וואָס שטרעקען זיי די הענט?
אַ פּוּסט וואו איז? וואו איז אַ גרויסער דונער,
וואָס זאָל זיך אַפּרעכנען פאַר אַלע דורות,
און אַיינליגען די וועלט, צערייסען הימלען,
מיין שטול, מיין פּסא-כבוד, איבערקערען!...

— — — — —
— — — — —
— — — — —

און הער בן-אדם!

צעשרייט דער חזן זיך פאַם עמוד:
„טו, גאַט, פאַר די גע'שחמ'נע קרבנות!
פאַר די צדיקים טו, פאַר פרומע זקנים!
פאַר זייגענדיגע קינדער טו, פאַר פּיצלעך קינדער!“
און נאַכשרייען מיט קול-קולות וועט דער עולם,
אזוי אז אַלע ווענט און זיילען פון דעם הויז
מיט דיר אינאיינעם וועלען ציטערן פאַר פחד—

וועל איך אויף דיר אן אכזר זיין, א גרויסער אכזר —
 מיט זיי וועסט דו בא מיר ניט וויינען!
 און הויבט זיך אויף אין דיר א בריל און רייסט זיך —
 דערשטיק איך אים צווישען דיינע ציין!
 דו זאלסט דאס אומגליק ניט ווי זיי פארשוועכען,
 פארבלייבען זאל דאס אומבאקלאנגט לדורות...
 און דיין ניט-אויסגעוויינטע טרער באגראב אין זיך,
 אין הארצען טיף פארמויער זי, בוי אויס דארט
 פון האס, פון גרימצאָרען און גאל פאר איר א פעסטונג,
 און לאז זי וואקסען דארט א שלאַנג אין נעסט,
 און זייגען זאלט איר איינער פון דעם צווייטען,
 און תמיד בלייבען הונגעריג און דארשטיג;
 און ווען א בייזער יום-הדין וועט קומען —
 צעברעך דיין הארץ, באפריי די ביזע שלאַנג!
 און לאז זי אָפּ ווי א פאר'סמ'טע פייל,
 טויט-הונגעריג מיט ברענענדיגען גיפט,
 אין מיטען הארצען פון דיין אייגען פאלק...

און מאַרגען געה צרויס אין גאס, בן-אדם,
 און זעה: א מאַרק, א מאַרק פון לעבעדיגען פראַכטוואַרן!
 דערשלאַגענע, האלב-טויטע מענשען-ווערים,
 צעבראַכענע און אויסגעקרימטע ריקענס,
 פארוויקעלטע אין שמאטעס הויט און בייזער,
 מיט קינדער וויסטע קאַליקעס, מיט ווייזער

צום טויט פארמאטערטע און ציינגעדארטע,
א הייזירעק, סוף-זומערדיגע פלינגען,
באפאלען טיר און טויער, אלע פענסטער,
באלאנגערען די שוועלען פון די הייזער
און שמרעקען אויס, געלערענטע צו בעטלען, קרומע
הענט

מיט אויפגעדעקטע אייטעריגע וואונדען,
און יעדערער שרייט אויס זיין פעקעל סחורה,
פאררייסענדיג די לויזע אויגען צו די פענסטער,
ווי קנעכט ווי הינט געשלאָגענע צום בעל-הבית!
א גראָשען פאר א וואונד, א גראָשען פאר א
וואונד!

א גראָשען פאר א מאַכטער א געשענדטע!
א גראָשען פאר אן אלטען מאַמענס טויט
און פאר א יונגען חופה-זון א קדוש!

צום בית-הקברות מיט די מאַרבעס, שלעפער!
צהינצו געהט, גראָבט אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושימ'ס פרישע קברים,
שמאַפט אָן די מאַרבעס, יעדערער זיין מאַרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט צריין, און שלעפט זיך
פון שמאַט צו שמאַט, וואו ערגיץ א יריד,
און אונטער אלע פרעמדע הויכע פענסטער
זינגט הייזיריגע בעטלערשע נגונים,

און רחמים בעט, און שנאָרערט אַוים, און שווינדעלט,
ווי ביז אַהער, מיט אייער פלייש און בייז.

און איצט גענוג, אַנטלויף, דו מענש, אַנטלויף אויף
איביג!

אין וויסמען מדבר לויף — און ווער משוגע!
צעריום אויף מויזענט שטיקער דיין גשמה
און וואַרף ארויס דיין האַרץ פאַר ווילדע הינט;
און לאָז דיין טרער אַראָפּפאַלען אויף הייסע שטיינער
און דיין געשריי זאָל איינשלינגען דער שטורעם...

II.

דאָס לעצמע וואָרט.

(קביאיש)

איך בין צו אייך פון גאָט געשיקט:
ער האָט געזעהן, איר ווערט דערשטיקט;
ער האָט געזעהן, איר פוילט און פאלט,
איר ווערט פון טאָג צו טאָג מער אַלט;
און אָפגעלאָזט האָט זיך די האַנט
און אויסגעלאָזט האָט זיך די מאַכט—
און גאָט האָט זיך אין אייך דערמאָנט,
און ער האָט מיך צו אייך געבראַכט.

און גאָט האָט מיר געזאָגט אזוי:
„צו שווער דער יאָך — איך קאָן ניט מער!..
געה רייס פון זייער האַרץ איין, אוי!
שים אויס פון זייער אויג אַ טרער!
און שווער זאָל זיין די טרער און ביטער

און הויך זאל זיין דער לעצטער קרעכין.
אזוי — די ערד זאל טון א צימער
און אפמרייסלען פון זיך דאס שלעכטס.

איך האב געפאלגט און בין גענאנגען.
מיין וועג איז פול געווען מיט שטיינער;
נאר איין געפיל און איין פארלאנגען
האט טיף געגליהט אין מיינע ביינער;
איך האב געפילט, איר זענט בא שלאנגען...
און מיט אייך, בא אייך — קיינער, קיינער...
מיך האט געטריבען אייער וועהטיג.
איך האב געמיינט מיין הילף איז נייטיג.
איך בין געשטראפמט פון גאט מיט הארץ:
איך האב א הארץ, וואס קריינקט פאר יענעם,
וואס קארטשעט זיך פון פרעמדען שמארץ
און ווערט פארברענט פון יעדענס גיהנם...
איך האב געהערט, עס איז אייך שווער,
האב איך געמיינט, איר פילט און ווייסט
און ווארגט זיך שטיל מיט אייער טרער
און זוכט א הילף און בעט א טרייסט, —
און טייער זענען די מינומען...
„איך געה, איך קום — כ'וועל היילען וואונדען,
מיט אייך אינאיינעם וועל איך בלומען,
און וואו מען דארף, וועל איך פארבינדען.

און וואו מען מוז, וועל איך אָפּלעקען
דאָס בלוט, וואָס טריפט פון אייער וואונד.
כ'וועל טרייסמען, בעמען, וויינען, וועקען—
און וועל ניט לאָזען געהן צו גרונד!
איך געה, איך קום— איך טראָג אַ טרייסט,
איך טראָג אַ בשורה פון נחמה;
איך בין געפענשט פון גאָט מיט גייסט—
איך וועל איך שיינקען מיין נשמה...
איך בין פון גאָט מיט מוט באַשמידט,
וואָס רייסט אויס בערג און ווערט ניט מיד,
וואָס לאָזט מיין רוקען זיך ניט בייגען
און קוקט דעם ביז גלייך אין די אויגען;
און גאָט האָט מיר געשיינקט אַ צונג,
אַ שאַרפען, ווי אַ שאַרפען קלונג—
אויב איר זענט שטיין— איז זי אַן אַיזען,
אויב איר זענט אַיזען— איז זי שטאַל...
איך קום, איך וועל זיך נאָר באַווייזען—
און איר וועט אויפשטעהן מיט אַ מאָל!...
איצט שמעה איך אונטער אַייער מיר—
און אָפּגענומען איז מיין לשון;
עס היינט אַ שווערע נאָכט אויף מיר—
מיין פונק, מיין ליכט איז אויסגעלאָשען.
מיד האָט באַגעגענט שפּאַט און שאַנד,
איר האָט פאַר מיר די מיר פאַרמאַכט—

און אָפּגעשטויסען איז גאָטס האַנט
און גאָטעס וואָרט איז אויסגעלאַכט...

איך האָב שוין מער קיין שפּראַך פאַר
אַיך—

פאַר אייך איז פּרעמד און טויט גאָטס שפּראַך.

איך האָב געזאָגט איין וואָרט — האָט דאָס

דער ווינט פאַרטראָגען מיט איין בלאַז;

נאָך איינס האָב איך געזאָגט — איז דאָס

געפאַלען, ווי אַ פּונק, אויף גראַז—

נאָר טרוקען איז געווען דאָס גראַז

און אויסגעברענט האָט דאָס מיט רעש

און ס'איז דערפון געוואָרען אַש.

האַב איך אַרויסגעלאָזט אַ קול—

האַט דאָס געטראָפּען ווי אַ קייל

און ווי אַ דונער דורכגעלאָפּען

אין מיטען שיינעם, העלען טאָג

און גלייך אין האַרצען אַיך געטראָפּען—

און אויסגעבראַכען האָט די קלאַנג!

און אויסגעשאַסען האָט די טרער!—

נאָר, וועה מיר! פאַלש איז אייער גוויין!

ניט קיינער, קיינער גלויבט אים מער,

ניט גאָט, ניט איך, ניט איר אַליין...

בין איך צו זיך אין שמוץ געקראַכען
און זלע קליידער איינגעריכט.
כ'האַב מיט די הענט פאַר אייך געפראַכען
און הילף באַ אייך פאַר זיך געזוכט...
נאָר קיינער קומט צו הילף ניט, קיינער,
און איך בין איינער, איינער, איינער...
מיין תפלה האָט געהערט די וואַנט,
איר האָט פאַר מיר די מיר פאַרמאכט;
און אָפגעשמויסען איז גאַמס האַנט
און גאַמעס וואַרט איז אויסגעלאַכט!..

נאָר ווייסט, איר אומגליקליכע, ווייסט —
איך האָב ניט מער פאַר אייך קיין טרייסט...
איך האָב אַ וואַרט, אַ שרעקליך וואַרט,
וואָס וועט אייך הויבען פון דעם אַרט;
וואָס וועט דאָס ליכט אייך מאַכען שוואַרץ
און וועט פאַרסמען אייך דאָס האַרץ,
אין מויל פאַרגיפטען אייך דעם ביסען
און ביטער מאַכען אייך דאָס פרויט,
דאָס לעבען וועט דאָס אייך פאַרמיאוסען
און וועט ניט געבען אייך דעם טויט...
ניטאָ פאַר אייך קיין וואַרט נחמה!
איך האָב פאַרברענט שוין מיין נשמה
און האָב מיין בונד מיט אייך צעריסען...

צעבראָכען ליגט אין דר'ערד מיין מוט—
איך וועל אויף אייך מיין גאל אויסגיסען
און וועל באַשפּייען אייך מיט בלוט...

און נאָט האָט מיר געזאָגט אזוי:
„דאָס לעצטע מאָל שרױ אויס אָן, אזוי!
און גיב אַ קרעכץ צום לעצטען מאָל,
אַ ציטערען זאָל באַרג און מאָל;
און נעם זיך אָן מיט גאל און זאָג:
הערט, טויבע, הערט!“

עס געהט אַ טאָג,
איך לאָז אַרויס אַ זון פון רעכט
און וועל די וועלט מיט ליכט באַגיסען—
נאָר איר אַלײן וועט בלייבען קנעכט
און וועט קיין טראָפען ליכט געניסען...
און בלינדערהײט, מיט זין און טעכטער,
וועט איר אַרומלויפֿען פאַרסמט
אַהין, אַהער, פאַר טויזענט מייל,
און בעטען, חלשען אַ שטראַל...
נאָר אייך באַגעגענט אַ געלעכטער,
וואוהין איר קומט, האָט איר פאַרזאַמט...“

איך שליס אויף אוצרות לעבען, מאַכט,
און ימים פרייד וועל איך צעניבען—

נאָר איר אַליין וועט זיין פאַרשמאַכט
און אייער קוואַל וועל איך באַטריבען;
און טרוקענע, מיט זין און טעכטער,
וועט איר אין פּרעמדע טירען קלאַפּען.
מיטן פנים צו דער ערד צופאַלען
און איבער פּרעמדע קוואַלען קניען
און דאָרשטיג אייער האַלז אויסציהען
און בעטען, חלשין — אַ טראַפּען...
נאָר אייך באַגעגנט אַ געלעכטער,
פאַר אייך פאַרשלאַסען אַלע קוואַלען.

איך שיק אַראָפּ אַ מילדען גייסט,
וואָס פּרישט ווי טוי פון גאַט און ווייזט
אַ נייעם וועג צו נייע הימלען —
נאָר איר וועט טרוקען זיין, ווי שמרוי,
און ניט אויף אייך וועט פאַלען טוי.
איר? — איר וועט אייביג פּוילען, שימלען.
און אויב ס'איז נאָך פון פּריהער געבליבען
אַ פּונק פון גייסט, געפיל און גלויבען,
אַן ערנסטער זיפּין, אַ הייסע טרער — —
וועל איך דאָס איינציגווייז אַפּרויבען.
און אייער האַרץ וועט בלייבען לער
אַהן טעם, אַהן ריח, אַהן לייב און לעבען...

און וויסט וועט ווערען אייער צעלם,
און אומשלעפען וועט איר זיך מידע,
ווילד-פרעמדע אויף א פרעמדער וועלם
און בעטלער אויף א רייכער סעודה,
און שטעהענדיג בא פרעמדע שוועלען,
וועט איר די וואונדען זיך אויפדעקען
און וועט פאר פרעמדע זיי אויסשמעלען,
א צימערדיגע האנט אויסשמרעקען
און בעטען הילף אויף בעטלער-לשון—
נאר אויסבעטלען וועט איר פאר געלם,
און לעבען וועט איר פאר א גראשען...

און שווער וועט אייך דאס לעבען ווערען—
א לאנגע נאכט און ניט איין שמערען...
און אייער קרעכין פארטראגט דער ווינט
און אייער קול וויל גאט ניט הערען...
און שרעקליך גרויס וועט זיין די נויט,
ווי גרויס און שרעקליך איז די זינד;
און איר וועט חלשין דעם טויט
און ביינקען וועט איר נאכן לעבען...
נאר גאט וועט אייך ניט ביידע געבען...
און שרעקליך וועה וועט זיין דער שמארץ...
אפילו אייער אייגען הארץ
וועט אייער אייגען מויל ניט גלויבען...

איר וועט זיך פֿרובען הויבען, הויבען —
אן אַטעם טון — און וועט ניט קאָנען.
דאָס איז אַ קבר, נאָר פֿאַגראָבען
זענט איר דאָרט לעבעדיגערהייט...
דאָס איז אַ פייערדיגער גיהנם,
וואָס וועט קיין ענדע קיין מאָל האָבען —
נאָר ס'איז אַ גיהנם אָהן אַ טויט...

און גאָט זאָגט מיר:

„איצט געה אַראָפּ

צום טעפּערס הויז און קויף אַ טאָפּ,
און טו אַ וואָרף, און זאָג דערביי
שטאַרק הויך, אז יעדערער זאָל הערען:
אזוי וועט איר צעבראָכען ווערען!
און רייך ניט מער, ניט וויין, ניט שריי,
בויג אָן דעם קאָפּ און ווער פֿאַרשטומט — —
עס געהט דער טאָג, ער קומט, ער קומט...“

